

Варецкая Е.В.

Институт высшего образования
Национальной академии педагогических наук Украины

РЕЗУЛЬТАТЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ЭКСПЕРИМЕНТА ПО РАЗВИТИЮ СОЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В СИСТЕМЕ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье рассмотрены этапы исследования развития социальной компетентности учителя начальной школы в системе последипломного педагогического образования. Показано их содержание. Освещена экспериментальная база. Представлены диагностики, которые были подобраны к каждому из определенных компонентов социальной компетентности учителя начальной школы (мотивационно-ценностный, когнитивный, деятельностный, операционный, личностно-профессиональный, рефлексивный). Доказано значительную положительную динамику развития социальной компетентности у участников экспериментальных групп на основе сравнения данных, полученных на констатирующем и контрольном этапах педагогического эксперимента.

Ключевые слова: диагностики, социальная компетентность, учитель начальной школы, последипломное педагогическое образование

Varetska O.V.

Institute of Higher Education
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

THE RESULTS OF PEDAGOGICAL EXPERIMENT ON THE DEVELOPMENT OF ELEMENTARY SCHOOL TEACHER'S SOCIAL COMPETENCE IN POSTGRADUATE EDUCATION

Summary

The article presents the stages of elementary school teacher's social competence development in the system of postgraduate education. It displays the contents of the stages. The experimental basis is revealed. The paper illustrates diagnostics that were chosen for each of the identified components of elementary school teacher's social competence (value and motivational, cognitive, activity, operational, personal and professional, reflexive). Significant positive dynamics has been proved: the dynamics of the development of social competence of the participants in experimental groups based on data comparison obtained at establishing and control stages of the pedagogical experiment.

Keywords: diagnostics, social competence, elementary school teachers, postgraduate pedagogical education.

УДК 378.796.071.4

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОПИТУВАННЯ СТУДЕНТІВ Й ВИКЛАДАЧІВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Гуменюк С.В.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

У статті аналізуються результати опитування студентів і викладачів ВНЗів. Метою анкетування було визначити стан формування продуктивного педагогічного мислення та використання інноваційних технологій у процесі фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Опитування суб'єктів навчально-виховного процесу сприяло не тільки з'ясуванню ситуації але й широкому обговоренню основних проблем та визначенню ефективних шляхів удосконалення практичної роботи щодо підвищення якості формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури.

Ключові слова: опитування, майбутні учителі фізичної культури, продуктивне мислення, інноваційні технології.

Постановка проблеми. Реформування системи освіти України спрямовується на зміни у професійній підготовці педагогів. Одним із основних напрямів інноваційних освітніх процесів є вирішення проблеми формування особистості сучасного учителя, який би зміг самостійно і продуктивно мислити, приймати швидкі й адекватні рішення, орієнтуватися у мінливих ситуаціях, проявляти

творчу ініціативу. Для його виховання освітня система потребує мобільного, відкритого до інновацій, компетентного фахівця.

Сучасне суспільство вимагає постійного зростання компетентності майбутніх учителів фізичної культури, що зумовлює необхідність пошуку нових шляхів їх усебічного вдосконалення. Успішне формування педагогічного мислення сприятиме май-

бутньому вчителю фізичної культури органічно включитися в педагогічну роботу і розпочати практичне застосування наукових знань і вмінь у процесі самостійної професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі формування педагогічного мислення у підготовці майбутніх учителів фізичної культури присвячено праці В. Бойченка [2], І. Гринченка [3], С. Куоні [4], Л. Сущенко [5], Б. Шияна [6] та ін. На сьогоднішній день наявні науково-педагогічні дослідження та розроблені на їх основі, методичні матеріали є актуальними але не забезпечують повне розв'язання даної проблеми.

Зважаючи на сказане вище мета нашого дослідження полягає у з'ясуванні стану формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури та використання інноваційних педагогічних технологій у процесі їх фахової підготовки.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел, анкетне опитування, спостереження та бесіди.

Виклад основного матеріалу. Для з'ясування реального стану формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури та використання інноваційних педагогічних технологій у процесі їх фахової підготовки нами було проведено групове анкетування. Розроблена анкета була анонімною і включала питання закритого і відкритого типу. В опитуванні взяли участь 100 викладачів та 300 студентів інституту фізичного виховання і спорту Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського; факультету фізичного виховання Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка; факультету фізичного виховання Запорізького національного університету; факультету фізичного виховання і спорту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника; факультету фізичного виховання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та гуманітарно-педагогічного факультету Хмельницького національного університету.

Опитування студентів і викладачів сприяло не тільки з'ясування ситуації але й обговорення основних проблем та визначення ефективних шляхів удосконалення практичної роботи щодо підвищення якості формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури. Основними принципами організації опитування стали: охоплення широкої аудиторії студентів, збереження автентичності відповідей, публічне оприлюднення результатів дослідження та рекомендації щодо розв'язання означеної проблеми [1].

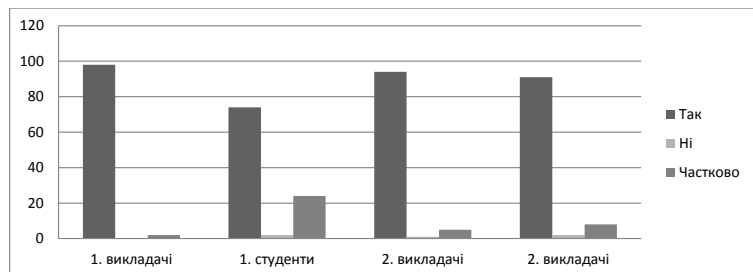
Узагальнивши результати відповідей суб'єктів навчально-виховного процесу щодо професійного мислення (рис. 1), виявлено, що вони однотайні у тому, що формування продуктивного педагогічного мислення є доцільним й важливим у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури. Так 98% опитаних викладачів й 74% студентів вважають доцільним приділяти необхідну увагу для формування продуктивного педагогічного мислення.

На важливості для майбутніх вчителів фізичної культури продуктивно мислити й приймати ефективні та адекватні рішення у навчально-виховному процесі наполягає 94% педагогів та 91% їх підопічних. Така однотайність в підтримці доцільності формування продуктивного педагогічного мислення вказує на розумінні, як викладачами так і студентами, важливості даного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури в процесі їх подальшої професійної діяльності.

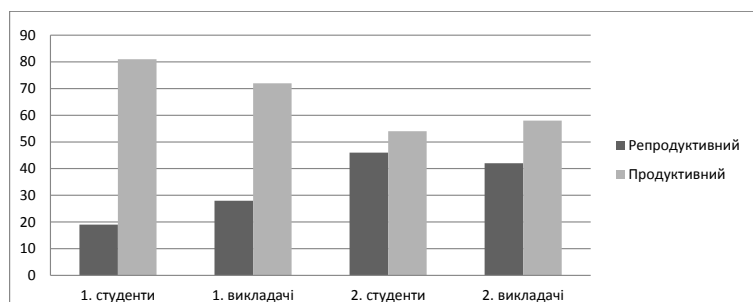
Цікавими виявилися відповіді студентів й викладачів, які відобразили їх ставлення до репродуктивного і продуктивного виду мислення. На запитання «Розвитку якого виду професійного мислення, на Вашу думку, необхідно приділяти більшу увагу у процесі фахової підготовки?» 81% опитаних студентів та 72% викладачів відповіли що продуктивному виду мислення інші вважають, що репродуктивному.

Водночас зазначимо, що в навчальній діяльності 46% студентів і 42% викладачів підтвердили про дотримання репродуктивного способу розв'язання педагогічних завдань, спираючись на уже відомі способи діяльності. І лише трохи більше половини (54%) опитаних студентів та (58%) педагогів у вирішенні професійних завдань надають перевагу оригінальним способам розв'язання за допомогою власного інтелекту й творчого підходу, що відповідає продуктивному мисленню (рис. 2).

Порівнюючи відповіді можна помітити суперечності між абсолютною підтримкою і розумінням важливості продуктивного виду мислення та застосуванням майже половиною опитаних репродуктивного способу розв'язання педагогічних завдань на практиці. Така розбіжність на нашу думку викликана низьким рівнем сформованості продуктивного виду мислення та не умінням творчо підходити до розв'язання практичних завдань.

Рис. 1. Доцільність й важливість професійного мислення
1. Чи вважаєте Ви, доцільним у процес фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури приділяти необхідну увагу для формування продуктивного педагогічного мислення?
2. Чи важливим на Вашу думку, для майбутніх вчителів фізичної культури є уміння продуктивно мислити й приймати ефективні й адекватні рішення у навчально-виховному процесі?

Рис. 2. Види професійного мислення
1. Розвитку якого виду професійного мислення, на Вашу думку, необхідно приділяти більшу увагу у процесі фахової підготовки?
2. Якому способу розв'язання завдань педагогічної діяльності Ви надаєте перевагу?

Необхідно відмітити, що лише 6% викладачів і 3% студентів зуміли правильно виділити твердження, що характеризують продуктивне педагогічне мислення:

1. У вирішенні проблеми зупиняюся на незвичних, своєрідних варіантах її розв'язання.
2. У вирішенні проблеми дію автоматично, не задумуючись над іншими варіантами.
3. У вирішенні проблеми дію за схожими, подібними варіантами її розв'язання.
4. У вирішенні проблеми шукаю різні компромісні варіанти її розв'язання.

5. У вирішенні проблеми використовую останні досягнення теорії і практики.

6. У вирішенні проблеми дію так, як її розв'язував мій вчитель.

7. У вирішенні проблеми співставляю різні вирішення і вибираю найкращий варіант її розв'язання.

8. У вирішенні проблеми шукаю легких способів її розв'язання й покладаюся на інтуїцію.

9. У вирішенні проблеми орієнтуюся на оригінальні способи її розв'язання.

10. У вирішенні проблеми стараюся уникати ситуацій які потребують від мене власних варіантів її розв'язання.

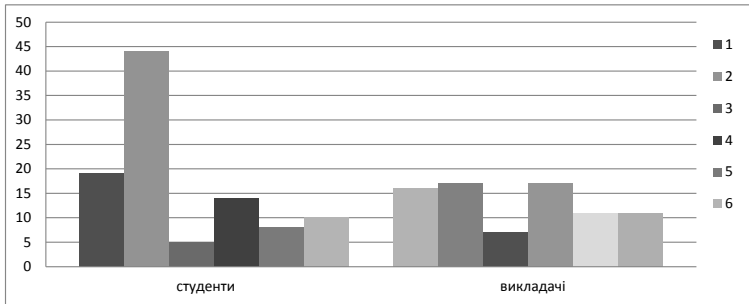

Рис. 3. Засоби формування продуктивного педагогічного мислення

1. Інноваційні технології.
2. Творчі завдання.
3. Інтерактивні технології.
4. Проблемні ситуації.
5. Робота у дискусійних групах.
6. Інформаційні технології.

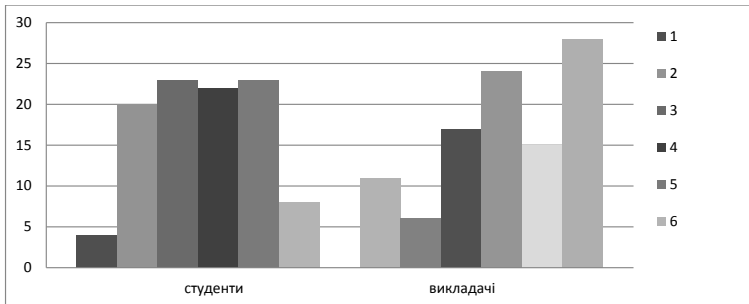

Рис. 4. Самостійна підготовка до занять

1. Використовують матеріал із рекомендованого джерела.
2. Використовують матеріал із рекомендованих літературних джерел.
3. Використовують матеріал із рекомендованих Інтернет-джерел.
4. Використовують матеріал із рекомендованих літературних та Інтернет-джерел.
5. Використовують матеріал із різних рекомендованих джерел й самостійно шукають додатковий.
6. Самостійно шукають матеріал із літературних та Інтернет-джерел, який необхідний для занять.

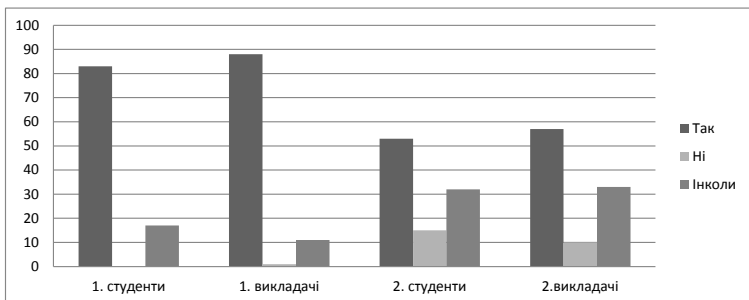

Рис. 5. Використання інноваційних педагогічних технологій

1. Чи вважаєте Ви, доцільним у процес фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури ознайомлювати їх із теорією і практикою інноваційних педагогічних технологій?
2. Чи використовуєте Ви інноваційні педагогічні технології у процесі фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури?

Решта, опитаних не змогли виокремити відповідні твердження або ж поєднували їх з неправильними, що свідчить про неповне розуміння характеристик та проявів продуктивного педагогічного мислення. Не розуміння сутності й проявів даного виду мислення може стати на заваді його формування. Підтвердження цьому відповіді студентів й викладачів, які зізнаються, що якість отриманих знань, умінь і навичок під час теоретичної та практичної підготовки у педагогічному ВНЗ, в середньому лише на 60% і 50% відповідно, забезпечує формування продуктивного педагогічного мислення.

На основі опитування з'ясовано якими засобами найчастіше здійснюється формування продуктивного педагогічного мислення у процесі фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Прорангувавши результати відповідей отримано такі результати: на думку студентів і викладачів найчастіше використовуються «творчі завдання», за ними йдуть «проблемні ситуації» та «інноваційні технології». В меншій мірі, на думку опитаних, застосовують «роботу у дискусійних групах» та «інформаційні технології», а найрідше «інтерактивні технології» (рис. 3).

Недооціненими, на наш погляд, за своїм потенціалом залишилися «інноваційні» та «інтерактивні» технології, як ефективний засіб формування продуктивного педагогічного мислення. Адже інноваційне навчання використовує різні методики розвитку форм продуктивного мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості. Основні ідеї такого навчання засновані на знанні про процеси людського розвитку, нових підходах до розв'язання проблемних педагогічних ситуацій.

Слід також констатувати, що студенти не завжди націлені на самостійний і творчий пошук у вирішенні поставлених завдань. Так на запитання «Яким чином здійснюється самостійна підготовка студентів до занять?» лише 8% студентів та 28% педагогів використовують самостійний пошук необхідних матеріалів у підготовці до занять та проявляють творчість. Переважна більшість (69%) студентів та (58%) викладачів стверджують, що використовують рекомендований матеріал з одного або декількох літературних та Інтернет-джерел. Такий підхід, на жаль, не стимулює прояву творчості й само-

стійності у студентів, а лише сприяє репродуктивному типу мислення і механічній передачі знань (рис. 4).

Таким чином, на сучасному етапі стає очевидним, що традиційна підготовка майбутніх учителів фізичної культури, орієнтована на репродуктивний характер передачі знань, умінь і навичок. Вона не встигає за темпами їх нарощування, недостатньо розвиває здібності необхідні їй випускникам для самостійного прийняття обґрунтованих рішень у своїй майбутній педагогічній діяльності, не забезпечує активність і мобільність суб'єктів на ринку праці. Подолання недоліків сучасної педагогічної освіти можливе завдяки впровадженню інноваційних засобів навчання у професійну підготовку майбутніх учителів.

У процесі анкетування отримано результати від суб'єктів навчання й щодо доцільності використання інноваційних технологій. Так однастина більшість, (83%) студентів та (88%) педагогів, вважають доцільним у процесі фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури ознайомлювати з теорією і практикою інноваційних педагогічних технологій, як ефективного засобу формування продуктивного педагогічного мислення. Лише трохи більше половини опитаних (53%) студентів та (57%) викладачів підтверджують, що інноваційні педагогічні технології використовуються у процесі фахової підготовки (рис. 5).

Натомість, незначна кількість педагогів змогла назвати інноваційні педагогічні технології, які використовують у процесі фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури. В основному, вони зводяться до інформаційних і комп'ютерних технологій навчання. Результати таких відповідей наводять на думку, що викладачі не в повній мірі володіють спектром інноваційних педагогічних технологій, і не завжди застосовують їх у фаховій підготовці, зокрема у формуванні продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури. Схожа ситуація й з студентами, лише в поодиноких

випадках вони змогли називати інноваційні педагогічні технології, які використовують викладачі у процесі їх фахової підготовки. Більша половина взагалі не дали відповіді або ж затруднилася класифікувати відомі їм педагогічні технології як інноваційні. Результати таких відповідей наводять на думку, що студенти випускних курсів не в повній мірі володіють теорією педагогічних технологій і не завжди знають як застосувати їх на практиці, зокрема й у майбутній професійній діяльності.

Підводячи підсумки результатів опитування студентів й викладачів щодо формування продуктивного педагогічного мислення та використання інноваційних педагогічних технологій, можна зробити **висновки**, про те що:

1. Абсолютна більшість респондентів (91%) студентів та (94%) викладачів вважають, що формування продуктивного педагогічного мислення є важливим у процесі фахової підготовки.

2. На думку суб'єктів навчання якість отриманих знань, умінь і навичок під час теоретичної та практичної підготовки не забезпечує в повній мірі формування продуктивного педагогічного мислення.

3. Чисельна більшість (83%) студентів та (88%) педагогів, вважає доцільним у процесі фахової підготовки використовувати інноваційні педагогічні технології, як засіб формування продуктивного педагогічного мислення.

4. Викладачі не в повній мірі володіють усім спектром інноваційних педагогічних технологій, і не завжди застосовують їх у фаховій підготовці, майбутніх учителів фізичної культури. Студенти ж випускних курсів не завжди ознайомлені з теорією інноваційних педагогічних технологій і не володіють методикою застосування їх на практиці, зокрема й у майбутній професійній діяльності.

Перспективи подальших досліджень будуть спрямовані на вдосконалення практики роботи щодо підвищення якості формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури.

Список літератури:

1. Ашмарин Б. А. Теория и методика педагогических исследований в физическом воспитании (пособие для студентов, аспирантов и преподавателей физ. культуры) [Текст] / Б. А. Ашмарин – М., «Физкультура и спорт», 1978. – 223 с.
2. Бойченко В. Формування педагогічного мислення майбутніх учителів як психолого-педагогічна проблема [Електронний ресурс] / В. Бойченко – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi.../cgiirbis_64.exe?...2.
3. Гринченко І. Б. Сучасні напрями впровадження інновацій в професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури [Електронний ресурс] / І. Б. Гринченко – Режим доступу: <http://www.nniif.org.ua/File/12gibsnv.pdf>.
4. Куони Е. Ю. О формировании педагогического мышления у студентов [Текст] / Е. Ю. Куони // Высшее образование в России. – 2009. – № 9. – С. 160-163.
5. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах [Текст]: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. / Сущенко Людмила Петрівна; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – Київ, 2003. – 46 с.
6. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 2. [Текст] / Б. М. Шиян. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 248 с.

Гуменюк С.В.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ОПРОСА СТУДЕНТОВ И ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ПРОДУКТИВНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ СРЕДСТВАМИ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация

В статье анализируются результаты опроса студентов и преподавателей ВУЗов. Целью анкетирования было определить состояние формирования продуктивного педагогического мышления и использование инновационных технологий в процессе профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры. Опросы субъек-

тов учебно-воспитательного процесса способствовало не только выяснению ситуации но и широкому обсуждению основных проблем и определению эффективных путей совершенствования практической работы по повышению качества формирования продуктивного педагогического мышления будущих учителей физической культуры.

Ключевые слова: опрос, будущие учителя физической культуры, продуктивное мышление, инновационные технологии.

Humeniuk S.V.

Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University

COMPARATIVE ANALYSIS OF SURVEYS OF STUDENTS AND TEACHERS ABOUT THE FORMING OF PRODUCTIVE PEDAGOGICAL THINKING BY MEANS OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES

Summary

This article analyzes the results of survey of students and university teachers. The purpose of the questionnaire was to determine the state of formation of productive pedagogical thinking and the use of innovative technologies in the professional training of future teachers of physical culture. The survey of the subjects of the educational process helped not only in the clarification of situation but also in the discussion of major issues and new effective ways of possible improvement in practical work that concerns the quality of formation of physical culture teachers' productive pedagogical thinking.

Keywords: survey, future teachers of physical culture, productive thinking, innovative technology.

УДК 371.334-057.87

ВИКОРИСТАННЯ ТЕОРІЇ ДОКАЗІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ СПРИЙМАННЯ АРГУМЕНТАТИВНОГО ДИСКУРСУ УЧНЯМИ СТАРШИХ КЛАСІВ ЗНЗ

Днестрова В.Є.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

В статті проаналізовані навчальні підручники з англійської мови для старших класів на наявність завдань на формування вмінь сприймання аргументативного дискурсу, а також досліджені теоретичні та практичні засади застосування теорії доказів учнями старших класів для побудови аргументативного дискурсу на базі використання супідрядних, суперечливих та протилежних понять, які зображаються за допомогою теорії кіл Ейлера. Виявлено основні види та зміст обґрунтувань тверджень. Розглянуто класифікацію та структуру аргументів ad hominem згідно теорії Д. Уолтона. Досліджено структуру доказів, дедуктивні та індуктивні засоби доказів, базову модель аргументації, що включає її комунікативну сторону для ефективності навчання сприймання аргументативного дискурсу учнями старших класів.

Ключові слова: теорія доказів, теорія кіл Ейлера, теза, аргументи, демонстрація.

Постановка проблеми. Процеси інформатизації та інтелектуалізації суспільства, загальні тенденції глобалізації у світі і, як результат, підвищені вимоги до нового покоління обумовлюють інноваційні зміни в сучасній освіті. Мова виступає засобом оволодіння знаннями, орієнтованими на певну професійну галузь. Учні старших класів повинні вміти обговорювати та висловлювати свою думку з приводу почутого або прочитаного. Тому ми вважаємо, що теорія аргументації як основа формування критичного мислення і дискусійних умінь в аргументативному дискурсі є вкрай важливою проблемою. Отже, результативність навчально-пізнавальної діяльності учнів на старшому етапі визначається рівнем сформованості мовленнєвих умінь.

В українських загальноосвітніх школах та гімназіях навчально-професійне спілкування учнів здійснюється в різних формах навчальних занять, серед яких аргументативне мовлення залишається найважливішим. На жаль, наші спостереження і огляд методів навчання в школі показали, що через недостатню практику формування вмінь сприй-

мання аргументативного мовлення, застосування доказів учнями старших класів є мінімальною, а структура теорії аргументації й зовсім малознайомою. Л.А. Деміна [2], В.В. Євченко [3] та А.Л. Нікіфоров [5] наголошують, що відстоювання своєї точки зору, застосовуючи теорію доказів, є вкрай необхідною специфічно учнівською формою діяльності, яка реалізується таким видом мовленнєвої діяльності як аргументативний дискурс.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Навчання мовленнєвої діяльності та аргументативного дискурсу, зокрема як її виду, висвітлюється такими науковцями як Л.А. Деміною [2], В.В. Євченко [3], А.Д. Беловою [1], А.Л. Нікіфоровим [5] та ін. з різних сторін і існує чимало досліджень з цього питання. Відомий швейцарський вчений Л.П. Ейлер [5] розробив фундаментальні, теоретико-методологічні засади побудови аргументативного дискурсу учнів старших класів на базі використання супідрядних, суперечливих та протилежних понять. Класифікація та структура аргументів ad hominem досліджені вченим Д. Уолтоном [2].